
Capitolul 3.

Sistemul de partide din Republica Moldova din perspectiva comparativă

Sistemele de partide postcomuniste atestă capacități diferite în ceea ce privește stabilirea relațiilor dintre alegători și partidele politice pe bază programatică (ideologică). Concurența partidelor pe baza ideologiilor și a programelor politice este recunoscută în literatura științifică de specialitate drept acea modalitate de competiție politică, care contribuie cel mai mult la consolidarea democratică a sistemului politic. În același timp, concurența programatică poate avea alternative importante. În primul rând, este vorba despre concurența partinică bazată pe tipul clientelar al relației între partide și alegători: partidele repartizează anumite beneficii materiale nu în baza unor principii universale sau priorități programatice, ci reieșind din gradul de loialitate manifestată de anumite grupuri sau chiar de anumiți alegători. În al doilea rând, este posibilă, de asemenea, concurența partidelor bazată pe carisma liderilor politici, când calitățile personale ale liderilor, și nu obiectivele ideologice sau programatice ale partidului respectiv, definesc strategiile comportamentale ale politicianilor și alegătorilor¹.

Problema privind factorii ce influențează prevalarea unei sau altei modalități de concurență partinică în anumite sisteme politice este una primordială în literatura științifică consacrată problemelor ce țin de relațiile dintre partide și cetățeni. Este firesc ca, în practica politică, partidele să încerce să valorifice toate cele trei tipuri de relații cu alegătorii, analizate mai sus. Literatura de specialitate contemporană identifică două grupuri de factori și caracteristici care, în opinia savanților, exercită cea mai mare influență asupra caracterului relațiilor dintre elite și mase. Primul grup de factori accentuează importanța naturii moștenirii social-economice și politice (gradul de dezvoltare economică și de urbanizare, extinderea relațiilor de tipul patron-cl-

¹ Literatura occidentală și postsovietică în domeniul clientelismului este destul de variată. De exemplu: Афанасьев Михаил, *Клиентелизм и российская государственность*. Москва: МОНФ, 2000; Herbert Kitschelt and Steven Wilkinson, *Patrons, Clients and Policies*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

ent în societate, profesionalizarea birocrăției de stat etc.). Al doilea grup de factori se referă la importanța și potența noilor instituții democratice (scrutin electoral majoritar sau proporțional, modul de formare a puterii executive, limitele atribuțiilor constituționale ale președintelui) și relevă consecințele diferitelor decizii privind alegerea configurației instituționale².

Capitolul de față are următoarea structură. În primul compartiment sunt analizate succint argumentele teoretice cu privire la rolul moștenirii social-economice și politice, precum și rolul noilor instituții democratice în evoluția sistemului de partide. De asemenea, în acest compartiment este supusă dezbaterii teza, potrivit căreia arhitectura noilor instituții democratice este determinată de natura și caracterul acelor resurse, care le-au revenit ca moștenire actorilor politici. În al doilea compartiment sunt prezentate rezultatele conform indicatorului cristalizării programatice (coagulării ideologice) a partidelor politice, în particular, și a sistemului de partide din Republica Moldova, în general. Totodată, aici sunt examinați și alți indicatori ai calității sistemului de partide: gradul de polarizare a pozițiilor partidelor, importanța anumitor chestiuni politice etc.

Privită din perspectiva comparativă, evoluția sistemului de partide din Republica Moldova pare a fi interesantă prin faptul că permite de a compara influența factorilor benefici și malefici asupra dezvoltării unui sistem de partide consolidat ideologic. După cum s-a menționat deja în primul capitol, construcția instituțională demarată de elita politică moldovenească la începutul tranziției postcomuniste (sistemul electoral proporțional, limitarea împuternicirilor constituționale ale președintelui, responsabilitatea cabinetului de miniștri față de parlament) a avut un impact benefic asupra dezvoltării unui sistem ideologic (orientat programatic) de partide. În același timp, caracterul moștenirii social-economice reprezintă un impediment în devenirea unui sistem de partide dezvoltat din punct de vedere ideologic și programatic³.

Rezultatele unei cercetări recente privind gradul de cristalizare ideologică a partidelor politice din Federația Rusă, realizate de Kitschelt și Smith, sunt deosebit de relevante pentru studiul de față⁴. Datele obținute de către cercetători indică asupra faptului că gradul de consolidare ideologică a sistemului

2 De exemplu: Ekiert, G. & Hanson, S. E. *Capitalism and democracy in Central and Eastern Europe : assessing the legacy of Communist rule* Cambridge: Cambridge University Press, 2003; Kitschelt, H., Mansfeldova, Z., Markowski, R., & Toka, G., *Post-communist party systems competition, representation and inter-party cooperation*. Cambridge University Press, Cambridge, 1999.

3 Pe parcursul acestui capitolul conceptele „ideologic” și „programatic” se vor utiliza cu titlu de sinonime.

4 Kitschelt, H. & Smyth, R., *Programmatic Party Cohesion in Emerging Postcommunist Democracies: Russia in Comparative Context*, 2002.

de partide din Rusia este mai mic decât în alte state est-europene. Spre deosebire de cazul Federației Ruse, unde și moștenirea trecutului, și formatul instituțional selectat au avut o influență negativă asupra dezvoltării unor partide consolidate doctrinar, sistemul de partide din Republica Moldova s-a dezvoltat în contextul moștenirilor negative, beneficiind însă de existența unor instituții politice prielnice. În acest fel, analiza gradului de cristalizare ideologică a sistemului de partide din Republica Moldova ne oferă posibilitatea să comparăm influența și să evaluăm importanța relativă a următorilor factori: moștenirea social-economică „negativă”, pe de o parte, și instituțiile politice „prielnice” pentru constituirea unui sistem de partide consolidat din punct de vedere ideologic, pe de altă parte.

Bazat pe rezultatele interviuării elitelor de partid și a comunității de experți, capitolul de față propune o posibilă modalitate de estimare a nivelului de cristalizare programatică (coagulare ideologică) atât a partidelor politice, în particular, cât și a sistemului de partide din Republica Moldova, în general. Utilizarea acestui indicator permite efectuarea unei comparații între sistemul de partide din Republica Moldova și sistemele de partide ale altor cinci țări postcomuniste în care s-au mai desfășurat cercetări de acest gen. Analiza întreprinsă în acest capitol arată că nivelul cristalizării programatice a sistemului de partide din Republica Moldova este cu mult mai înalt decât cel al sistemului de partide din Federația Rusă. Într-o anumită măsură, această constatare susține teza despre impactul determinant al arhitecturii instituționale asupra constituirii unui sistem de partide consolidat ideologic. În același timp, nivelul cristalizării programatice a sistemului de partide din țara noastră este cu mult mai redus decât în cazul altor trei (din cele patru) sisteme de partide est-europene, analizate de cercetătorii occidentali. Această constatare poate fi explicată prin faptul că, în cazul Republicii Moldova, trecutul istoric a avut o influență mai mare, decât se presupune în literatura occidentală de specialitate.

În prezentul capitol este comparat, de asemenea, gradul de cristalizare programatică, în special a partidelor politice moldovenești. Rezultatele obținute denotă o variație semnificativă între gradele particulare de cristalizare. Este puțin probabil ca această variație să fie determinată de apartenența partidului la o anumită „familie” ideologică. Una din ipoteze, ridicată în acest capitol, constă în faptul că poziționarea structurală a unui partid în sistemul de partide – fie că partidul reprezintă o forță politică dominantă, fie că acesta deține un segment politic îngust – influențează substanțial asupra capacității formațiunii social-politice de a-și crea o imagine ideologică consecventă.

Rolul factorilor moștenirii și al reformelor instituționale

Moștenirea trecutului și noile instituții politice creează stimulente și influențe asupra capacității oamenilor politici de a construi relații între alegători și partide pe baza unor principii ideologice și a prevederilor programatice. Cercetările mai timpurii au demonstrat existența unor deosebiri substanțiale între statele postcomuniste în privința caracterului moștenirii trecutului. Căile diferite de dezvoltare a statelor pe parcursul perioadelor precomuniste și comuniste le-au asigurat actorilor politici din etapa postcomunistă diferite resurse și experiențe politice⁵. Căile de dezvoltare, specifice perioadei precomuniste, se deosebeau, mai întâi de toate, prin natura participării sociale la procesul politic și prin gradul de profesionalizare a aparatului birocratic. Acești factori, în mare parte, au influențat ulterior și asupra naturii diferite a regimurilor politice comuniste din anumite țări. După cum s-a menționat deja în primul capitol, Kitschelt, împreună cu alți autori, identifică trei tipuri de moștenire politică precomunistă și comunistă: autoritar-birocratic, național-conciliant și patrimonial⁶. Moștenirea patrimonială, caracterizată prin lipsa unor practici concurențiale democratice bine stabilite și prin influența semnificativă a metodelor clientelare asupra organizării aparatului birocratic de stat, reprezintă cel mai slab fundament pentru dezvoltarea unui sistem de partide consolidat din punct de vedere ideologic. În comparație cu celelalte state est-europene, Republica Moldova, împreună cu majoritatea republicilor postsovietice, se caracterizează printr-un sistem înrădăcinat de practici patrimoniale. Respectiv, este foarte dificil ca sistemul de partide moldovenesc să devină unul consolidat ideologic într-un viitor imediat.

Moștenirea nefavorabilă provoacă alegerea unor instituții politice nefavorabile în procesul tranziției postcomuniste. O astfel de teză privind caracterul endogen al alegerii instituționale este destul de răspândit în literatură⁷. Urmând logica tezei date, actorii politici care hotărăsc asupra caracterului instituțiilor, acordă prioritate formelor instituționale nefavorabile dezvoltării concurenței politice programatice, deoarece o astfel de organizare

5 A se vedea: Ekiert, G. & Hanson, S. E. *Capitalism and democracy in Central and Eastern Europe : assessing the legacy of Communist rule* Cambridge : Cambridge University Press, 2003; Grzymaa-Busse, A. M. *Redeeming the communist past: the regeneration of communist parties in East Central Europe* Cambridge, [England], New York : Cambridge University Press, 2002; Hale, H. E. 2003, *Explaining machine politics in Russia's regions: Economy, ethnicity, and legacy*, *Post-Soviet Affairs*, vol. 19, no. 3, 2003, pp. 228-263.

6 Kitschelt, H., Mansfeldova, Z., Markowski, R., & Toka, G., *Post-communist party systems competition, representation and inter-party cooperation*. Cambridge University Press, Cambridge, 1999.

7 Frye, T., "A Politics of Institutional Change: Post-Communist Presidencies", *Comparative Political Studies*, vol. 30, no. 5, 1997, pp. 523-552; Shvetsova, O. "Endogenous Selection of Institutions and Their Exogenous Effects", *Constitutional Political Economy*, vol. 14, 2003, p. 191.

instituțională le permite să folosească la maxim resursele și deprinderile pe care le posedă deja.

Însă, caracterul noilor instituții democratice este, deseori, condiționat de alți factori, decât moștenirea politică și social-economică. Cazul Republicii Moldova poate servi drept exemplu elocvent al modului în care situațiile de criză în dezvoltarea statalității, influența practicilor și a normelor europene occidentale, sau chiar a unor erori de poziționare comise de politicienii responsabili de construcția instituțională, determină apariția unor instituții cu totul deosebite de cele preconizate inițial. Influența directă și masivă a trecutului patrimonial asupra arhitecturii sistemului politic moldovenesc ar fi trebuit să provoace stabilirea următoarei scheme instituționale: un sistem electoral majoritar (orientat spre candidat și nu spre partid) care ar fi favorizat vechea elită în utilizarea resurselor administrative pe care le deținea; prerogative constituționale largi pentru instituția președintelui; un control parlamentar limitat asupra procesului legislativ și asupra executivului.

Optiunea efectuată de facto de către politicienii moldoveni a fost cu totul diferită. În timp ce, în faza incipientă a tranziției democratice, alte foste republici unionale din zona occidentală a Uniunii Sovietice și-au ales fie sisteme electorale majoritare, fie mixte, Republica Moldova a preferat scrutinul reprezentării proporționale în baza listelor de partid. Acest sistem a fost utilizat atât în alegerile parlamentare postcomuniste (1994), cât și în cele ulterioare, cu anumite modificări neesențiale. Prin Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, prerogativele președintelui țării au fost limitate, iar ulterior, prin modificările constituționale din iulie 2000, ele au fost restrânse și mai mult. Aceste modificări nu au provocat doar limitarea prerogativelor președintelui, dar au și consolidat controlul parlamentar asupra puterii executive⁸.

Din punctul de vedere al dezvoltării politice instituționale, implementarea scrutinului electoral proporțional a făcut ca Republica Moldova să se detașeze de celelalte republici ex-sovietice din cadrul CSI și a marcat o ruptură categorică de logica patrimonială în funcționarea sistemului politic. Decizia elitelor politice moldovenești de a utiliza această formulă electorală a fost dictată atât de orientarea valorică spre normele europene, cât și de

8 Crowther, W., "The Politics of Democratisation in Postcommunist Moldova," in *Democratic Changes and Authoritarian Reactions in Russia, Ukraine, Belarus and Moldova*, Dawisha Karen and Parrot Bruce, ed., Cambridge University Press, Cambridge, 1997, pp. 282-330; Botan I., *Многопартийность в Республике Молдова: энтропия развития.* Москва, ПОЛИТИЧЕСКАЯ НАУКА 1; 2006; Roper, S. D., "Are All Semipresidential Regimes the Same? A Comparison of Premier-Presidential Regimes", *Comparative Politics*, vol. 34, 2002, p. 253; Way, L. A., "Weak States and Pluralism: The Case of Moldova", *JN: East European Politics and Societies*, vol. 17, no. 3, 2003, p. 454 482(29).

considerente de oportunitate situațională. Se are în vedere, în primul rând, conștientizarea faptului că sistemul proporțional asigură cea mai reușită posibilitate de organizare a alegerilor în așa mod, încât la ele să poată participa, cel puțin, o parte din alegătorii din regiunea transnistreană care se află sub controlul elitelor separatiste anticonstituționale⁹. Prezența raționamentelor valorice în decizia cu privire la tipul sistemului electoral utilizat a fost simțită din primele dezbateri parlamentare cu privire la proiectul legii în cauză. Aceste dezbateri se desfășurau în condițiile unei implicări active a reprezentanților opoziției democratice de dreapta care, în pledoaria lor în favoarea principiului reprezentării proporționale, îl catalogau drept principiul fundamental al democrației europene.

Una dintre consecințele luptei politice pentru implementarea sistemului proporțional a fost adoptarea unui șir de acte normative ce au accelerat procesul de dezvoltare a partidelor politice în Republica Moldova. Devenind actori politici principali ai procesului electoral, precum și conștientizând responsabilitatea ce le revine, partidele politice moldovenești, mai repede decât cele din alte state ex-sovietice membre ale CSI, au înțeles necesitatea constituirii unor organizații social-politice bine fundamentate și orientate ideologic. Modul în care stimulentele, menționate mai sus, au fost în stare să depășească impactul moștenirii patrimoniale și să transforme caracterul relațiilor dintre elitele politice și alegători este analizat în compartimentul următor.

Claritatea poziționării ideologice (programatice): rezultatele cercetării

La baza analizei prezentate în capitolul de față se află 26 subiecte extrase din lista celor incluse în chestionar¹⁰. Pentru ca datele referitoare la Republica Moldova să fie comparabile cu rezultatele cercetărilor anterioare din Federația Rusă, Bulgaria, Republica Cehă, Ungaria și Polonia subiectele utilizate în cercetarea efectuată în Republica Moldova sunt grupate în 5 categorii tematice, în corespundere cu următoarele domenii: economia, suveranitatea națională, politica culturală, organizarea de stat și conflictul transnistrean. În perioada inițială a elaborării chestionarului pentru Moldova au fost întreprinse încercări de a formula subiectele în așa fel, încât conținutul lor să fie aproape, ca sens

⁹ A se vedea, de exemplu: Александр Хавронин „Политическая осень обещает быть жаркой”. Interviu cu Oazu Nantoi, Независимая Молдова, 1993.

¹⁰ Câteva subiecte care, în opinia funcționarilor de partid și a experților nu sunt chiar atât de importante, nu au fost examinate în capitolul de față, deși sunt incluse în Anexă.

și exprimare, de subiectele în baza cărora s-au realizat cercetările anterioare din alte țări. Testarea chestionarului, însă, a atras atenția asupra necesității de a opera modificări esențiale în conținutul unui șir de subiecte, iar altele chiar au fost excluse, deoarece nu erau actuale sau aveau un caracter irelevant. Grupajele tematice care se referă la organizarea de stat și la soluționarea conflictului separatist conțin subiecte care nu au echivalente în cercetările sistemelor de partide din alte state est-europene.

Compararea clarității poziționării ideologice, atât a partidelor în particular, cât și a sistemelor de partide în general, reprezintă obiectivul principal al analizei comparative, realizată în acest capitol. Evaluarea *clarității poziționării ideologice* a unui partid vizavi de un subiect anumit se bazează pe estimările pozițiilor unui partid, pe acest subiect, făcute de către toți respondenții-funcționari de partid¹¹. Evaluarea *clarității poziționării ideologice* a sistemului de partide pe marginea unui anumit subiect a fost calculată ca fiind media aritmetică a estimărilor *clarității poziționării ideologice* în acest subiect făcute de fiecare partid în parte.

Pentru a controla diferite interpretări de către respondenți ale pozițiilor extreme de pe scala poziționării, drept estimare din partea fiecărui respondent a poziției fiecărui partid în particular într-o anumită chestiune a fost luată diferența dintre estimarea de către respondent a acestui partid și valoarea medie aritmetică a estimărilor de către acest respondent în subiectul dat a pozițiilor fiecăruia dintre celelalte partide. Potrivit lui Kitschelt și Smith (2002), estimările obținute în baza unei selecții aleatorii pe scala de 10 puncte ne demonstrează o deviere standard de 2,87 puncte. O diminuare a valorii devierii standard de la acest nivel este interpretată ca o intensificare a clarității poziționării ideologice. O valoare a abaterii medii pătratice mai mare

¹¹ Determinarea *clarității poziționării ideologice* se bazează pe un indice statistic foarte des întâlnit – abatere medie pătratică sau abatere standard (standard deviation). Abaterea medie pătratică – este unitatea de măsură a dispersiei sau varianței, care există în jurul valorii medii aritmetice a unei anumite variabile. În cazul nostru – aceasta este dispersia estimărilor date de respondenți cu privire la pozițiile fiecărui partid într-o anumită chestiune. De exemplu, poziția partidelor A, B, C, într-un subiect concret X, este estimată de către cinci respondenți în felul următor:

Respondentul participant la cercetare	Partidele apreciate		
	Partidul A	Partidul B	Partidul C
Respondentul 1	2	5	6
Respondentul 2	3	5	8
Respondentul 3	1	4	7
Respondentul 4	4	6	9
Respondentul 5	6	7	9
Media poziționării partidului	3.2	5.4	7.8
Abaterea medie pătratică a poziției partidului	1.92	1.14	1.30

După cum demonstrează datele din ultimul rând (de jos) al tabelului, poziția programatică (ideologică) a partidului A este cea mai puțin clară. Estimările de către respondenți a poziției partidului respectiv s-au dovedit a fi cele mai dispersate, fapt constatat prin valoarea abaterii medii pătratice de 1,92 puncte. Cele mai puține divergențe în opiniile respondenților sunt înregistrate vizavi de poziția partidului B: devierile estimărilor individuale ale respondenților de la estimarea medie aritmetică sunt cu mult mai mici în cazul acestui partid, ceea ce a determinat valoarea abaterii medii pătratice de 1,14 puncte.

COMPETIȚIA PARTIDELOR ÎN MOLDOVA

decât acest nivel indică existența unor mari diferențe în perceperea de către respondenți a poziționării programatice a partidului în chestiunea dată, ceea ce este interpretat drept o diminuare a clarității poziționării ideologice.

Analiza comparativă a sistemelor de partide. În tab.3.1 sunt comparate datele obținute din cercetarea sistemului de partide din Republica Moldova cu datele, obținute din cercetările elitelor de partid, realizate în alte state est-europene. În tabel sunt prezentați indicatorii clarității poziționării ideologice față de anumite grupaje tematice.

Tabelul 3.1. Claritatea poziționării ideologice (programatice) a partidelor în sistemele de partide postcomuniste (abaterea medie pătratică a opiniilor respondenților pe trei blocuri tematice).

	Moldova	Rusia 1*	Rusia 2**	Bulgaria	Cehia	Ungaria	Polonia
Chestiuni economice	1.88	2.05	1.93	1.85	1.46	1.63	1.55
Suveranitatea națională	1.66	2.03	1.97	1.79	1.53	1.62	1.51
Chestiuni culturale	1.79	2.05	2.00	1.79	1.64	1.46	1.53

Note: Datele pentru celelalte state, exceptând Republica Moldova, sunt extrase din lucrarea lui Kitschelt și Smyth (2002);

* Rusia 1 – sondajul a fost realizat în 1997-1998;

** Rusia 2 – sondajul a fost realizat în 1999.

După cum demonstrează datele din tab. 3.1, valoarea estimărilor clarității poziționării ideologice a sistemului de partide din Republica Moldova, pentru fiecare grupaj de chestiuni, este mai mică decât valorile estimărilor respective raportate la sistemul de partide din Federația Rusă. Această constatare ne vorbește despre faptul că nivelul clarității sau cristalizării ideologice a pozițiilor partidelor din sistemul de partide din Moldova este mai mare decât cel al sistemului de partide din Rusia. În același timp, compararea valorilor estimărilor calculate în cazul Republicii Moldova cu valorile altor state est-europene ne vorbește despre faptul că gradul de cristalizare ideologică a sistemului de partide din Republica Moldova este considerabil mai redus decât cel al sistemelor de partide din Republica Cehă, Ungaria sau Polonia. Doar indicatorii raportați la sistemul de partide din Bulgaria sunt mai apropiați de indicatorii raportați la sistemul de partide din Republica Moldova. În cercetările anterioare, Bulgaria a fost identificată drept unica dintre cele patru țări postcomuniste nesovietice analizate în tab.3.1, a cărei dezvoltare a fost determinată de moștenirea politică de tip patrimonial.

Compararea datelor referitoare la Republica Moldova cu cele referitoare la Federația Rusă confirmă într-o anumită măsură teza despre rolul primordial al influenței instituțiilor politice asupra structurării programatice a sistemului

de partide. În timp ce în Republica Moldova sistemul electoral bazat pe principiul reprezentării proporționale și diminuarea prerogativelor prezidențiale a favorizat emanciparea partidelor politice, precum și dezvoltarea ideologică și organizațională a acestora, sistemul electoral mixt și instituția prezidențială extrem de puternică au asigurat în Federația Rusă posibilitatea dezvoltării procesului politic fără implicarea activă a partidelor politice și, implicit, au frânat evoluția construcției ideologice și organizatorice a partidelor¹².

Examinând similaritățile dintre indicatorii Republicii Moldova și cei ai Bulgariei, este necesar de a lua în considerare deosebirile dintre perioadele desfășurării sondajelor în statele respective. Intervalul temporal este important în cazul dat, deoarece el arată cât de mult a durat mediul democratic nou și, respectiv, cât timp au avut la dispoziție actorii politici pentru a acumula experiență și deprinderi de lucru în contextul unui sistem de partide competitiv. O perioadă mai îndelungată de funcționare a unui sistem democratic de tip nou le asigură politicianilor mai mult timp pentru a se preocupa de construcția de partid, atât din punctul de vedere al asigurării tehnico-materiale, cât și din perspectiva elaborărilor de program.

Diferența în timp a fost deosebit de semnificativă între cercetările realizate în 1994 în Bulgaria, Republica Cehă, Ungaria și Polonia, și cele din 2006 în Republica Moldova. Ținând cont de faptul că partidele politice din RM au avut mai mult timp „sistemic” pentru asimilarea deprinderilor și normelor competiției politice în noile condiții pluraliste, succesele relativ modeste, în ceea ce privește cristalizarea ideologică a sistemului de partide din Republica Moldova, demonstrează, probabil, existența influenței continue a normelor clientelare și a practicilor determinate de moștenirea patrimonială. În cercetările anterioare (de exemplu, Kitschelt și alții, 1999) a fost înaintată ipoteza conform căreia impactul moștenirii istorice poate fi de scurtă durată în cazul instaurării unui climat instituțional favorabil concurenței ideologice. Însă, estimările *clarității poziționării ideologice*, obținute în urma cercetării sistemului de partide din Republica Moldova, pot fi considerate drept o confirmare a faptului că fenomenul moștenirii istorice poate avea un impact de mai lungă durată, decât se credea anterior.

Diferențele temporale sunt mai puțin semnificative între cercetarea noastră și cea a sistemului de partide din Rusia, realizată în două etape pe parcursul anilor 1998-1999. Deoarece etapa a doua a cercetărilor din Rusia s-a încheiat

12 Moser Robert G. Unexpected outcomes: electoral systems, political parties, and representation in Russia, Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2001; Fish, M. S., Democracy derailed in Russia: the failure of open politics Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

COMPETIȚIA PARTIDELOR ÎN MOLDOVA

nemijlocit în ajunul alegerilor parlamentare din decembrie 1999, deosebirile temporale dintre momentul chestionării funcționarilor de partid din Federația Rusă și a celor din Republica Moldova pot fi considerate ca fiind diferența de un singur ciclu electoral. La momentul desfășurării cercetării, partidele politice din Moldova aveau la activ cu un ciclu electoral mai mult decât partidele din Federația Rusă, pentru a se adapta mai bine la regulile jocului democratic. Având în vedere faptul că pentru sistemul de partide din Republica Moldova această rundă a campaniei electorale pe bază pluripartidistă, a fost deja a patra la număr, putem presupune că acest răstimp a avut un impact nesemnificativ asupra procesului de consolidare a concurenței ideologice între partide. Respectiv, doar prin diferența temporală nu pot fi explicate, nici pe departe, toate deosebirile dintre indicatorii clarității poziționării ideologice a sistemelor de partide din Federația Rusă și din Republica Moldova.

În tab. 3.2 sunt prezentate detaliat rezultatele cercetării: estimările *clarității poziționării ideologice* în baza unor subiecte aparte. După cum s-a menționat deja, în chestionarul elaborat pentru interviuarea funcționarilor de partid din Republica Moldova, au fost operate modificări. Unele subiecte au fost reformulate, iar altele, întâlnite în chestionarele elaborate pentru alte state, au fost excluse, în virtutea caracterului lor irelevant pentru realitățile social-politice moldovenești. În același timp, comparativ cu sondajele efectuate în alte state amintite în capitolul de față, în chestionarul pentru Republica Moldova au fost adăugate un număr considerabil de subiecte ce se referă la două grupuri de probleme politice care ocupă un loc considerabil în viața politică moldovenească. Ele se referă la două domenii: organizarea puterii de stat și soluționarea conflictului transnistrean. Grupul de subiecte privind organizarea puterii de stat a inclus și un subiect foarte actual, și anume – descentralizarea, precum și un șir de chestiuni care se referă la proiectele de reorganizare a construcției statale a Republicii Moldova. Cel de al doilea grup de subiecte se referă la abordările și scenariile de soluționare a conflictului secesionist din raioanele estice ale statului moldovenesc. Acest conflict, care a demarat odată cu procesul de prăbușire a Uniunii Sovietice, continuă să rămână o problemă fundamentală pentru dezvoltarea Republicii Moldova.

Tablel 3.2. Claritatea poziționării ideologice (programatice) în sistemele de partide postcomuniste: rezultatele privind anumite domenii (abaterea medie pătratică a opiniilor respondenților cu privire la pozițiile partidelor în chestiuni particulare)

	Moldova	Rusia 1	Rusia 2	Bulgaria	Cehia	Ungaria	Polonia
Economia							
Control statal / economia de piață	1.78	1.95	1.72	1.73	1.42	1.44	1.54
Impozitarea progresivă	2.00	L.D.*	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Medicina / asistența socială	L.D.	2.06	2.18	1.75	1.5	1.37	1.46
Privatizarea întreprinderilor de stat	1.91	1.98	1.82	1.95	1.44	1.75	1.58
Prioritatea sat / oraș**	1.82	2	1.85	1.6	1.48	1.54	1.46
Prioritățile privatizării	L.D.	2.27	2.06	2.22	1.56	1.94	1.67
Inflație / șomajul	L.D.	2.02	1.94	1.82	1.35	1.72	1.59
<i>Media pe domeniul economic</i>	<i>1.88</i>	<i>2.05</i>	<i>1.95</i>	<i>1.85</i>	<i>1.46</i>	<i>1.63</i>	<i>1.55</i>
Suveranitatea națională							
Naționalism / cosmopolitism ***	1.59	1.94	1.92	1.77	1.64	1.43	1.4
Participarea la alianțe ****	1.73	2.06	2.04	1.73	L.D.	L.D.	L.D.
Investiții externe	L.D.	2.06	1.96	1.88	1.42	1.77	1.62
Protecția cetățenilor din vecinătatea apropiată	L.D.	2.05	1.97	L.D.	L.D.	1.65	L.D.
<i>Media pe domeniul suveranității naționale</i>	<i>1.66</i>	<i>2.03</i>	<i>1.97</i>	<i>1.79</i>	<i>1.53</i>	<i>1.62</i>	<i>1.51</i>
Politica culturală							
Limbile minorităților în școală	1.89	1.9	1.84	1.71	L.D.	L.D.	L.D.
Rolul Bisericii în școală *****	1.81	1.97	2	1.62	1.34	1.27	1.29
Mass-media și morala	1.77	2.19	2.04	1.92	1.76	1.62	1.57
Individualism / tradiționalism	2.21	1.96	1.92	2.01	1.78	1.43	1.49
Tradiții / Reforma socială *****	1.85	2.03	1.93	1.82	1.88	1.33	1.56
Divizarea culturală: pro-Est / pro-Vest	1.69	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Identitatea etnică	1.54	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Denumirea limbii oficiale	1.55	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Politica față de minorități	L.D.	2.05	2.01	L.D.	1.56	1.53	1.62
Rolul femeii	L.D.	2.24	2.21	1.97	1.59	1.56	1.78
Ecologia / creșterea economică	L.D.	1.99	2.05	1.49	1.56	1.45	1.37
Pedeapsa cu moartea	L.D.	2.12	1.98	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
<i>Media pe domeniul cultural</i>	<i>1.79</i>	<i>2.05</i>	<i>2.00</i>	<i>1.79</i>	<i>1.64</i>	<i>1.46</i>	<i>1.53</i>
Organizarea puterii de stat							
Centralizare / descentralizare	1.78	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Federalizarea țării	1.92	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Prezidențialism / parlamentarism	2.31	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Statutul Transnistriei	1.94	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Statutul Găgăuziei	2.03	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
<i>Media pe domeniul organizării de stat</i>	<i>2.00</i>	<i>L.D.</i>	<i>L.D.</i>	<i>L.D.</i>	<i>L.D.</i>	<i>L.D.</i>	<i>L.D.</i>
Soluționarea conflictului transnistrean							
Prezența militară rusă	1.77	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Consecutivitatea etapelor în soluționarea conflictului transnistrean	1.80	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Demilitarizarea	1.98	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Condițiile desfășurării alegerilor	1.61	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Formatul negocierilor	1.73	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Participarea României la negocieri	1.74	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Aplicarea forței	1.85	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
<i>Media privind problemele ce țin de soluționarea conflictului transnistrean</i>	<i>1.78</i>	<i>L.D.</i>	<i>L.D.</i>	<i>L.D.</i>	<i>L.D.</i>	<i>L.D.</i>	<i>L.D.</i>
Media generală, privind toate domeniile	1.83	2.04	1.97	1.81	1.55	1.55	1.53

Note:

* L.D. – Lipsă de date (nu a fost abordat un asemenea subiect).

** În celelalte state, altele decât Republica Moldova, subiectul dat a avut o altă formulare: „Privatizarea pământului”.

*** Pentru respondenții moldoveni subiectul a fost formulat după cum urmează: „Statutul limbii ruse și al limbilor celorlalte minorități etnice din Republica Moldova”.

**** Pentru respondenții moldoveni subiectul a fost formulat după cum urmează: „Orientarea vectorului politicii externe: integrarea în CSI / integrarea în UE”.

***** Pentru respondenții moldoveni subiectul a fost formulat după cum urmează: „Religia și politica: separarea completă a politicului de religie / aplicarea principiilor religioase în politică”.

***** Pentru respondenții moldoveni subiectul a fost formulat după cum urmează: „Prioritatea în politica internă: ordinea de drept / drepturile omului”.

COMPETIȚIA PARTIDELOR ÎN MOLDOVA

Indicele mediu general (prezentat la sfârșitul tab. 3.2) al *clarității poziționării ideologice* pentru toate subiectele care demonstrează că adăugarea a două grupuri de subiecte pentru Republica Moldova nu a produs mari schimbări în ceea ce privește nivelul cristalizării ideologice a sistemelor de partide, atestat în tabelul precedent. Indicele mediu general pentru sistemul de partide din Republica Moldova este considerabil mai mic decât valoarea respectivă, proprie sistemului de partide din Rusia, fapt care ne vorbește despre un grad mai înalt al cristalizării ideologice a sistemului de partide moldovenesc. Indicii medii generali ai sistemelor de partide din Moldova și Bulgaria, ca și în tabelul precedent, sunt destul de apropiați ca valoare.

Este important de menționat că rezultatele pentru Republica Moldova, prezentate în tab. 3.2, se bazează pe chestionarea respondenților într-un număr mult mai mare de subiecte – 26, în comparație cu cele 16 subiecte abordate în cadrul cercetărilor efectuate în celelalte state incluse în tabel. Faptul că chestionarul utilizat în Moldova conține un număr considerabil de întrebări abordând subiecte „informativ-cuprinzătoare” (ceea ce determină răspunsuri mai dispersate), acest lucru îl face mai consistent și mai reușit în, opinia autorilor, amplificând, totodată, certitudinea noastră asupra datelor obținute în cadrul cercetării sistemului de partide al Republicii Moldova.

După cum reiese din tab.3.2, există deosebiri considerabile între gradele *clarității poziționării ideologice* a sistemului de partide moldovenesc, atât în privința unor chestiuni aparte, cât și în privința grupajelor tematice de subiecte. Un nivel mai mic al cristalizării ideologice a sistemului de partide este specific în cazul subiectelor cu privire la organizarea de stat și în cazul grupajului de subiecte economice, în timp ce în chestiunile ce țin de suveranitatea națională, politica culturală și soluționarea conflictului secesionist, sistemul de partide denotă un grad mai ridicat al *clarității poziționării ideologice*. Estimările în cazul unor chestiuni aparte se disting, pe fundalul rezultatelor obținute. De exemplu, valoarea estimării în chestiunea privind opțiunile între forma de guvernământ parlamentară și cea prezidențială, s-a dovedit a fi foarte ridicată. Respondenții au exprimat opinii diferite despre poziția partidelor în problema dată. Aceste discrepanțe în răspunsurile respondenților sunt, probabil, rezultatul unor controverse între mesajele programatice și semnalele politice, pe care principalele partide le transmit alegătorilor săi. Așa de exemplu, partidul comunist (de guvernământ) susține în mod oficial forma

parlamentară de guvernare¹³. În conformitate cu logica acestei poziționări, partidul, de exemplu, nu a încercat să revină la alegeri prezidențiale directe după ce comuniștii au venit la putere în 2001. Pe de altă parte, însă, partidul a concentrat controlul asupra adoptării deciziilor politice strategice în mâinile președintelui, ceea ce contravine logicii de funcționare a instituțiilor puterii într-o republică parlamentară. O astfel de repartizare a prerogativelor puterii este rezultatul deciziei partidului de a-și înainta liderul nu la funcția de prim-ministru (cum se procedează tradițional în regimurile parlamentare), ci la cea de președinte al țării.

O astfel de situație ambiguă s-a creat și în cazul celei mai reprezentative formațiuni de opoziție a momentului de față – AMN. Prin programul său politic, partidul susține forma parlamentară de guvernare, dar, în același timp, liderul său, în discursurile sale (îndeosebi în perioada electorală din 2005), de nenumărate ori insistă asupra întoarcerii la alegeri prezidențiale directe, fapt care ar fi în măsură să ridice autoritatea instituției prezidențiale. Astfel, valoarea înaltă a estimării, adică indicele mare al abaterii medii pătratice în chestiunea formei constituționale de guvernare, poate reflecta o duplicitate a pozițiilor partidelor, și ca urmare, multiple dezacorduri în opiniile respondenților în ceea ce privește pozițiile ocupate de majoritatea partidelor în această problemă.

Analiza comparativă a partidelor. Problema privind claritatea poziționării ideologice a fiecărui partid în parte este, de asemenea, deosebit de importantă. Datele obținute pe parcursul cercetării ne oferă posibilitatea de a evalua cât de esențiale sunt deosebirile între partide. În tab. 3.3, prezentat mai jos, sunt incluse două tipuri de valori medii generale ale *clarității poziționării ideologice* pentru fiecare partid. În primul rând, este vorba despre valorile rezultate din estimările făcute de funcționarii de partid; în al doilea rând – despre valori rezultate din chestionarea experților. Pentru a controla diferite interpretări ale valorilor extreme de pe scală, estimările făcute de către experți s-au calculat după aceeași procedură, ca și estimările funcționarilor de partid¹⁴.

13 O dovadă a opțiunii parlamentare a PCRМ pot servi și reflecțiile unuia dintre liderii formațiunii, V. Mișin. Vezi, de exemplu: Вадим Мишин, Разделение властей в государстве в переходном периоде, Chișinău: Tipografia Centrală, 2003, p.112-120.

14 Aprecierile experților nu au fost incluse în tabelele precedente din acest capitol, întrucât cercetările citate în aceste tabele nu au prevăzut o interviuare similară a experților independenți.

COMPETIȚIA PARTIDELOR ÎN MOLDOVA

Tabelul 3.3. Claritatea poziționării ideologice (programatice) individuale a partidelor în sistemul de partide din Republica Moldova (rezultatele chestionării funcționarilor de partid și a experților).

	PCRM	AMN	PPCD	PDM	PSL	PSDM	P-R-R	Media pe sistemul de partide
Chestionarea funcționarilor de partid	2.19	1.78	1.74	1.62	1.60	1.72	2.16	1.83
Chestionarea experților	2.09	2.01	1.37	1.52	1.38	1.86	1.61	1.69

Legendă: PCRM – Partidul Comuniștilor din Republica Moldova; AMN – Alianța „Moldova Noastră”; PPCD – Partidul Popular Creștin-Democrat; PDM – Partidul Democrat din Moldova; PSL – Partidul Social-Liberal; PSDM – Partidul Social-Democrat din Moldova; P-R-R – Blocul „„Patria-Rodina” – „Ravnopravie””

Rezultatele chestionării, atât a funcționarilor de partid, cât și a experților independenți, atestă cel mai mare punctaj în cazul PCRM, fapt care înseamnă că cel mai mic grad de cristalizare a pozițiilor ideologice îl are partidul de guvernământ. În opinia funcționarilor de partid, cea mai clară poziționare ideologică este cea a PSL. La o distanță nesemnificativă urmează PDM. În același timp, în opinia experților, cea mai clară este poziționarea ideologică a PPCD. Din analiza opiniilor experților reiese că PSL a fost evaluat aproape identic ca și PPCD. În ceea ce privește evaluarea clarității poziționărilor ideologice ale celorlalte formațiuni, opiniile experților diferă de cele ale funcționarilor cu mult mai mult. Această discrepanță poate fi explicată, probabil, prin gradul diferit de informare a funcționarilor și a experților despre poziționarea acestor partide.

Gradul înalt de dispersie a opiniilor celor două categorii de respondenți privind poziția pe care o ocupă PCRM în majoritatea subiectelor abordate, merită o atenție specială. Cauzele caracterului vag al pozițiilor partidului nu pot fi explicate prin natura ideologiei comuniste oficiale a partidului¹⁵. În cazul Federației Ruse, spre exemplu, rezultatele sondajului realizat de Kitschelt și Smith (2002) ne vorbesc despre faptul că pozițiile partidului comunist rus, care promovează oficial aceeași ideologie, au fost apreciate ca fiind mult mai clare decât ale celorlalte formațiuni politice.

O posibilă explicație a cazului PCRM rezidă în statutul deosebit al acestei formațiuni în sistemul politic moldovenesc. Partidul comuniștilor reprezintă o formațiune politică de guvernământ cu o majoritate absolută în parlament, care a reușit să câștige alegerile parlamentare de două ori consecutiv (2001, 2005). Menținerea unui asemenea nivel de popularitate impune partidul să-și asigure susținerea din partea segmentelor sociale cu interese totalmente diferite, fapt care intensifică caracterul controversat al pozițiilor manifestate

¹⁵ O analiză a evoluției ideologice a PCRM poate fi găsită, de exemplu, la: Luke March, *The Moldovan Communists: From Leninism to Democracy*, University of Strathclyde, Studies in Public Policy, nr. 405, 2005.

de acesta. Pe deasupra, multe prevederi ideologice fundamentale, care se conțin în programul formațiunii, au un caracter dogmatic și vin în contradicție cu însăși activitatea actuală a partidului sau a liderilor acestuia.

În tab.3.4 sunt prezentate estimările *clarității poziționării ideologice* în toate subiectele, pentru fiecare partid în parte. Aceste date au fost obținute în urma chestionării funcționarilor de partid. Cu alte cuvinte, acest tabel ne oferă detaliile referitoare la rezultatele sintetizate, prezentate în rândul întâi din tabelul precedent.

Tabelul 3.4. Claritatea poziționării ideologice (programatice) individuale a partidelor din sistemul de partide din Republica Moldova: rezultatele cu privire la anumite domenii

	PCRM	AMN	PPCD	PDM	PSL	PSDM	P-R-R	Media pe sistemul de partide
Economia								
Control statal / economia de piață	1.93	1.89	1.64	1.70	1.47	1.77	2.08	1.78
Impozitarea progresivă	2.49	2.07	1.86	1.59	1.70	1.73	2.56	2.00
Privatizarea întreprinderilor de stat	2.04	1.96	1.90	1.79	1.67	1.83	2.15	1.91
Prioritatea sat-oraș	2.58	1.89	1.52	1.61	1.63	1.55	1.96	1.82
<i>Media pe domeniul economic</i>	<i>2.26</i>	<i>1.95</i>	<i>1.73</i>	<i>1.67</i>	<i>1.62</i>	<i>1.72</i>	<i>2.19</i>	<i>1.88</i>
Suveranitatea națională								
Naționalism / cosmopolitism *	1.74	1.79	1.26	1.73	1.27	1.97	1.35	1.59
Participarea la alianțe **	2.30	1.83	1.60	1.56	1.33	1.88	1.61	1.73
<i>Media pe domeniul suveranității naționale</i>	<i>2.02</i>	<i>1.81</i>	<i>1.43</i>	<i>1.64</i>	<i>1.30</i>	<i>1.93</i>	<i>1.48</i>	<i>1.66</i>
Politica culturală								
Limbile minorităților în școală	2.08	1.58	2.40	1.67	1.76	1.56	2.15	1.89
Rolul Bisericii în școală ***	2.51	1.34	2.17	1.40	1.88	1.25	2.16	1.81
Mass-media și morala	1.87	1.72	2.14	1.52	1.62	1.57	1.96	1.77
Individualism / tradiționalism	2.61	1.88	2.27	1.79	2.45	1.61	2.82	2.21
Tradiții / Reforma socială ****	1.92	1.80	2.11	1.68	1.53	1.74	2.14	1.85
Divizarea culturală: pro-Est / pro-Vest	1.90	1.79	1.45	1.65	1.35	1.75	1.95	1.69
Identitatea etnică: moldovenism / românism	1.29	2.00	1.05	1.80	1.33	2.11	1.20	1.54
Denumirea limbii oficiale a Republicii Moldova	1.46	1.93	0.98	1.88	1.26	2.06	1.29	1.55
<i>Media pe domeniul cultural</i>	<i>1.95</i>	<i>1.76</i>	<i>1.82</i>	<i>1.67</i>	<i>1.65</i>	<i>1.71</i>	<i>1.96</i>	<i>1.79</i>
Organizarea puterii de stat								
Centralizare / descentralizare	1.99	1.79	1.80	1.62	1.43	1.49	2.34	1.78
Federalizarea țării	2.40	1.83	1.69	1.70	1.78	1.77	2.26	1.92
Prezidențialism / parlamentarism	2.88	2.32	2.38	1.72	2.03	2.16	2.70	2.31
Statutul Transnistriei	2.76	1.95	1.74	1.54	1.70	1.55	2.30	1.94
Statutul Găgăuziei	2.57	1.75	1.94	1.65	1.75	1.72	2.84	2.03
<i>Media pe domeniul organizării de stat</i>	<i>2.52</i>	<i>1.93</i>	<i>1.91</i>	<i>1.65</i>	<i>1.74</i>	<i>1.74</i>	<i>2.49</i>	<i>2.00</i>
Soluționarea conflictului transnistrean								
Prezența militară rusă	2.37	1.71	1.34	1.73	1.48	1.66	2.10	1.77
Consecutivitatea etapelor în soluționarea conflictului transnistrean	2.30	1.45	1.60	1.56	1.40	1.66	2.60	1.80
Demilitarizarea	2.17	1.72	1.97	1.33	1.91	1.84	2.95	1.98
Condițiile desfășurării alegerilor	2.05	1.47	1.59	1.44	1.18	1.53	2.05	1.61
Fomatul negocierilor	2.29	1.51	1.36	1.53	1.47	1.65	2.31	1.73
Participarea României la negocieri	2.31	1.81	1.49	1.61	1.61	1.70	1.63	1.74
Aplicarea forței	2.21	1.37	2.00	1.44	1.59	1.67	2.69	1.85
<i>Media pe domeniul subiectelor privind soluționarea conflictului transnistrean</i>	<i>2.24</i>	<i>1.58</i>	<i>1.62</i>	<i>1.52</i>	<i>1.52</i>	<i>1.67</i>	<i>2.33</i>	<i>1.78</i>
Media generală, privind toate domeniile	2.19	1.78	1.74	1.62	1.60	1.72	2.16	1.83

Note:

* Pentru respondenții moldoveni subiectul a fost formulat după cum urmează: „Statutul limbii ruse și al limbilor celorlalte minorități etnice din Republica Moldova”.

** Pentru respondenții moldoveni subiectul a fost formulat după cum urmează: „Orientarea vectorului politicii externe: integrarea în CSI / integrarea în UE”.

*** Pentru respondenții moldoveni subiectul a fost formulat după cum urmează: „Religia și politica: separarea completă a politicului de religie / aplicarea principiilor religioase în politică”.

**** Pentru respondenții moldoveni subiectul a fost formulat după cum urmează: „Prioritatea în politica internă: ordinea de drept / drepturile omului”.

După cum reiese din datele tabelului, cele mai mari punctaje ale estimărilor pentru toate grupajele tematice au fost atestate la PCRM și P-R-R. Unica excepție de la aceste tendințe o constituie poziționarea P-R-R față de problemele ce țin de suveranitatea națională. Rezultatele obținute semnifică faptul că cele mai dispersate au fost opiniile respondenților referitor la pozițiile deținute de aceste două formațiuni vizavi de majoritatea problemelor discutate. La polul opus al estimărilor *clarității poziționării ideologice* se situează PSL și PDM. Dispersarea opiniilor respondenților cu privire la pozițiile deținute de aceste două partide a fost cea mai nesemnificativă. O mică abatere de la această tendință o constituie faptul că, în grupajul subiectelor privind suveranitatea națională, PPCD are un punctaj mai mic decât PDM.

În general, cele mai clare s-au dovedit a fi pozițiile ideologice în grupajul de subiecte privind suveranitatea națională. Acest grupaj, însă, a inclus doar două subiecte, fapt ce ne face să abordăm interpretarea rezultatelor cu o prudență. Pozițiile partidelor sunt relativ clare în chestiunile ce țin de soluționarea conflictului transnistrean și în cele cu referință la politica culturală. Cele mai estompate s-au dovedit a fi pozițiile partidelor vizavi de problema organizării puterii de stat. Acest grupaj a inclus și subiectul cu privire la regimul politic: prezidențial sau parlamentar, și care a înregistrat cel mai mare punctaj între toate subiectele. Cele mai clare au fost pozițiile ideologice ale partidelor în chestiunea privind identitatea etnică (moldovean / român) și cea privind statutul limbii de stat.

Claritatea poziționării ideologice: explicații de alternativă

Rezultatul principal al analizei comparative, descrisă în secțiunea anterioară a acestui capitol, este faptul că sistemului de partide din Republica Moldova îi este caracteristic un grad relativ înalt de cristalizare ideologică, în comparație cu un alt stat postsovietic, în cazul dat – Federația Rusă. Din punctul de vedere al autorilor, acest rezultat se explică prin capacitatea partidelor din Moldova de a-și crea profiluri ideologice încheiate și de a menține relații cu alegătorii în baza unor oferte programatice suficient de cristalizate ideologic. Rezultatul obținut, însă, mai poate fi explicat nu doar prin succesele înregistrate în evoluția concurenței programatico-ideologice, ci și printr-un șir de alți factori ce nu au o legătură directă cu caracterul profilurilor ideologice ale partidelor și cu natura relațiilor dintre politicieni și

alegători. În prezenta secțiune sunt examinate succint aceste explicații de alternativă și atrăgându-se atenția asupra capacității lor extrem de limitate de lămurire a estimărilor clarității poziționării ideologice a sistemului de partide din Republica Moldova.

Importanța subiectelor. Faptul cât de important este un anumit subiect pentru partidele politice poate influența substanțial asupra gradului de consecutivitate cu care partidele încearcă să-și formuleze o poziție clară pe marginea acestui subiect și să informeze societatea despre opțiunea sa programatică. Dacă chestiunea nu este importantă, poziționarea programatică a partidului poate fi cu mult mai vagă. Pentru sondajele desfășurate în alte state postcomuniste, inclusiv în Federația Rusă, s-a efectuat o preselecție a subiectelor cu scopul de a evita pe acelea ca sunt mai puțin relevante. Aceeași procedură am aplicat-o și noi la organizarea studiului în Republica Moldova. În acest fel, diferențele depistate în gradul de claritate a poziționării ideologice pentru anumite state nu pot fi explicate prin gradul diferit al importanței problemelor incluse în chestionar pentru fiecare stat în parte.

Importanța subiectelor mai are și o altă dimensiune. În cazul în care partidele se concentrează doar asupra unui anumit tip de probleme, adică își construiesc profilul ideologic doar în baza unor anumite teme ce prezintă cel mai mare interes pentru formațiune, gradul înalt al clarității pozițiilor ideologice doar asupra câtorva subiecte poate influența rezultatul general în sensul ridicării valorii reale a acestuia. Numărul mare de subiecte (26) incluse în chestionarul elaborat pentru Republica Moldova exclude posibilitatea ca poziția clară doar în anumite chestiuni să influențeze categoric rezultatele pentru întregul sistem de partide. Așa cum se poate deduce din datele tab.3.5, diferențele în ceea ce privește modul în care respondenții de la diferite partide estimează importanța chestiunilor pentru partidele lor, de asemenea nu sunt semnificative. Rezultatele din tab.3.5 se bazează pe estimările făcute de funcționarii de partid. Spre deosebire de subiectele privind poziționarea ideologică a partidelor, în care respondenții au estimat pozițiile atât ale formațiunilor proprii, cât și ale celorlalte formațiuni (tab. 3.1 – 3.4), în compartimentul chestionarului rezervat pentru identificarea importanței subiectelor, respondenților li s-a propus să estimeze doar poziția propriului partid.

După cum reiese din penultima coloană a tab.3.5, indicele abaterii medii pătratică a estimărilor importanței fiecărei chestiuni atestă doar deosebiri

COMPETIȚIA PARTIDELOR ÎN MOLDOVA

Tabelul 3.5. Importanța subiectelor (după scala de 5 puncte: 1- nu este important, 5 – foarte important).

	PCRM	AMN	PPCD	PDM	PSL	PSDM	P-R-R	Media	Abaterea medie pătratică	Clasamentul
Economia										
Control statal / economia de piață	4.5	4.8	4.5	4.7	4.6	4.5	4.6	4.61	0.10	6.5
Impozitarea progresivă	4.5	4.6	3.7	4.4	4.6	4.6	4.4	4.40	0.31	14
Privatizarea întreprinderilor de stat	4.6	4.7	4.5	4.7	4.5	4.7	4.5	4.60	0.09	8
Prioritatea sat-oraș	4.9	4.7	3.9	3.9	4.3	4.3	4.4	4.34	0.36	19
<i>Media pe domeniul economic</i>	4.65	4.68	4.18	4.43	4.48	4.50	4.48	4.49	0.16	
Suveranitatea națională										
Naționalism / cosmopolitism *	4.6	4.3	4.9	3.7	4.2	3.7	5.0	4.34	0.53	19
Participarea la alianțe **	4.7	5.0	5.0	4.8	4.9	4.3	5.0	4.82	0.23	2
<i>Media pe domeniul suveranității naționale</i>	4.67	4.63	4.97	4.27	4.53	4.00	5.00	4.58	0.35	
Politica culturală										
Limbile minorităților în școală	4.4	4.1	4.7	4.1	3.9	3.7	4.7	4.23	0.38	23
Rolul Bisericii în școală ***	3.4	3.8	4.9	2.6	3.2	3.0	4.1	3.57	0.75	26
Mass-media și morală	4.4	4.4	4.4	4.1	4.5	4.4	4.3	4.36	0.12	16.5
Individualism / tradiționalism	4.1	3.8	4.7	3.3	4.2	3.8	4.4	4.05	0.45	25
Tradiții / Reforma socială ****	4.5	4.8	4.7	4.5	4.9	4.5	4.6	4.66	0.16	5
Divizarea culturală: pro-Est / pro-Vest	4.3	4.1	4.5	4.5	4.5	3.9	4.7	4.36	0.28	16.5
Identitatea etnică: moldovenism / românism	4.8	4.3	4.9	3.8	4.2	3.5	4.8	4.34	0.52	19
Denumirea limbii oficiale a Republicii Moldova: moldovenească / română	4.6	4.8	4.9	3.7	4.5	3.9	4.7	4.47	0.45	12
<i>Media pe domeniul cultural</i>	4.32	4.28	4.71	3.83	4.26	3.84	4.55	4.25	0.32	
Organizarea puterii de stat										
Centralizare / descentralizare	4.5	4.7	4.7	4.2	4.8	4.3	4.5	4.54	0.21	10
Federalizarea țării	4.9	4.7	5.0	4.9	4.7	4.7	4.9	4.84	0.12	1
Prezidențialism / parlamentarism	4.3	4.4	4.2	3.5	4.1	4.4	4.3	4.17	0.32	24
Statutul Transnistriei	4.9	4.4	4.9	4.3	4.7	4.1	4.8	4.58	0.30	9
Statutul Găgăuziei	4.3	4.1	4.4	4.3	4.2	4.3	4.7	4.31	0.20	21
<i>Media pe domeniul organizării de stat</i>	4.57	4.45	4.64	4.23	4.51	4.37	4.65	4.49	0.15	
Soluționarea conflictului transnistrean										
Prezența militară rusă	4.5	4.5	5.0	4.6	4.8	4.5	4.9	4.70	0.19	3.5
Consecutivitatea etapelor în soluționarea conflictului transnistrean	4.7	4.3	4.9	4.1	4.6	4.3	4.3	4.44	0.27	13
Demilitarizarea	4.7	4.6	4.9	4.2	4.3	4.3	4.5	4.50	0.24	11
Condițiile desfășurării alegerilor	4.7	4.4	4.7	4.2	4.7	4.2	3.7	4.38	0.37	15
Formatul negocierilor	4.5	4.8	4.9	4.9	4.8	4.6	4.5	4.70	0.19	3.5
Participarea României la negocieri	4.3	4.7	5.0	3.7	4.6	3.9	3.5	4.26	0.54	22
Aplicarea forței	4.8	4.7	4.1	4.3	4.6	4.7	5.0	4.61	0.30	6.5
<i>Media pe domeniul subiectelor privind soluționarea conflictului transnistrean</i>	4.59	4.58	4.78	4.29	4.62	4.38	4.35	4.51	0.17	

Note:

* Pentru respondenții moldoveni subiectul a fost formulat după cum urmează: „Statutul limbii ruse și al limbilor celorlalte minorități etnice din Republica Moldova”.

** Pentru respondenții moldoveni subiectul a fost formulat după cum urmează: „Orientarea vectorului politicii externe: integrarea în CSI / integrarea în UE”.

*** Pentru respondenții moldoveni subiectul a fost formulat după cum urmează: „Religia și politica: separarea completă a politicului de religie / aplicarea principiilor religioase în politică”.

**** Pentru respondenții moldoveni subiectul a fost formulat după cum urmează: „Prioritatea în politica internă: ordinea de drept / drepturile omului”.

Legendă: PCRM – Partidul Comuniștilor din Republica Moldova; AMN – Alianța „Moldova Noastră”; PPCD – Partidul Popular Creștin-Democrat; PDM – Partidul Democrat din Moldova; PSL – Partidul Social-Liberal; PSDM – Partidul Social-Democrat din Moldova; P-R-R – Blocul „Patria-Rodina” – „Ravnopravie”

nesemnificative în ceea ce privește interpretarea de către respondenții diferitelor partide a importanței unei sau altei probleme. Cele mai mari diferențe în acest sens se înregistrează vizavi de problema separării politicului de religie. Majoritatea partidelor, cu excepția PPCD care face parte din familia partidelor creștin-democrate, s-au declarat practic dezinteresate de această chestiune. PPCD, însă, a estimat, practic, cel mai înalt importanța subiectului dat (4,9 puncte), ceea ce a și determinat valoarea ridicată a abaterii medii pătratice.

Datele din tabel demonstrează, de asemenea, că majoritatea subiectelor incluse în chestionarul pentru funcționarii de partid au fost estimate de către

respondenți drept foarte importante pentru partidele lor. Toate problemele, cu o singură excepție, au acumulat în medie peste 4 puncte, fapt care poate fi interpretat drept un indiciu al importanței mari a acestora. Aranjarea subiectelor după importanța lor, prezentată în ultima coloană a tabelului, ne permite să estimăm actualitatea unor sau altor probleme pentru sistemul de partide din Republica Moldova. Cele mai importante sunt considerate a fi subiectele ce țin de federalizarea Republicii Moldova și de participare a țării la alianțele politice externe (în chestionar este vorba de alternativele CSI - UE).

Problema federalismului (care poate fi tratată și ca problemă a modului de abordare a soluționării conflictului transnistrean prin modificarea unor parametri ai organizării de stat) a fost considerată drept cea mai importantă, în pofida faptului că la momentul desfășurării sondajului (ianuarie 2006) ideea federalizării Republicii Moldova a fost exclusă de pe agenda politică de la Chișinău. În plan comparativ, estimările relativ înalte atribuite celorlalte subiecte vizând organizarea de stat vorbesc despre necesitatea de a lua în considerație subiectele în cauză la analiza ariei tematice care determină concurența partinică din Moldova. Nici una din cercetările anterioare despre care s-a vorbit în acest capitol nu a inclus un astfel de grupaj tematic (ce ține de organizarea de stat).

Importanța deosebită a problemelor referitoare la soluționarea conflictului transnistrean mai este subliniată și de faptul că pe locul trei din ultima coloană a tab.3.5 se află două probleme din acest domeniu: formatul negocierilor și prezența militară rusă în regiune. Trebuie menționat, de asemenea, că pentru sistemul de partide din RM, a doua ca importanță este problema cu privire la integrarea în CSI sau UE. Acest lucru poate însemna faptul că, în cazul statelor mici, subiectele legate de orientarea politicii externe și implicarea în anumite alianțe pot depăși ca importanță unele probleme de ordin pur social sau economic.

Polarizarea. O altă explicație posibilă a deosebirilor observate în estimarea clarității pozițiilor ideologice ale partidelor în anumite țări poate fi nivelul de polarizare a sistemului de partide. Alegerea metodologiei de estimare a pozițiilor programatice după o scală anumită ar fi putut avea un efect pur tehnic asupra estimărilor făcute de respondenți, sistemele de partide devenind astfel mai puțin polarizate și, din punct de vedere ideologic, mai puțin expresive. Cu alte cuvinte, dacă sistemul de partide din Republica Moldova este mai polarizat decât sistemul de partide din Rusia, rezultatul care atestă că claritatea poziționării ideologice este mai accentuată în sistemul de par-

COMPETIȚIA PARTIDELOR ÎN MOLDOVA

Tabelul 3.6. Polarizarea sistemului de partide.

	Moldova	Rusia 1	Rusia 2	Bulgaria	Cehia	Ungaria	Polonia
Economia							
Control statal / economia de piață	2.14	2.17	2.41	1.7	2.15	1.47	1.99
Impozitarea progresivă	1.45	L.D.*	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Medicina / asistența socială	L.D.	2.06	2.16	1.09	2.04	0.9	1.66
Privatizarea întreprinderilor de stat	2.16	2.26	2.33	1.89	2.27	1.23	1.85
Prioritatea sat-orăș**	1.03	2.47	2.59	1.7	2.18	1.42	1.44
Prioritățile privatizării	L.D.	1.55	1.94	1.18	2.13	1.56	1.8
Inflație / șomajul	L.D.	1.83	2.07	1.42	2.27	1.04	1.94
<i>Media pe domeniul economic</i>	<i>1.70</i>	<i>2.06</i>	<i>2.25</i>	<i>1.5</i>	<i>2.17</i>	<i>1.27</i>	<i>1.78</i>
Suveranitatea națională							
Naționalism / cosmopolitism ***	3.19	2.05	2.17	0.9	1.61	2.18	2.18
Participarea la alianțe ****	2.51	1.56	2.04	2.08	L.D.	L.D.	L.D.
Investiții externe	L.D.	2.11	2.26	1.66	2.42	1.89	2.08
Protecția cetățenilor din vecinătatea apropiată	L.D.	0.93	1.07	L.D.	L.D.	2.56	L.D.
<i>Media pe domeniul suveranității naționale</i>	<i>2.85</i>	<i>1.64</i>	<i>1.89</i>	<i>1.55</i>	<i>2.02</i>	<i>2.21</i>	<i>2.13</i>
Politica culturală							
Limbile minorităților în școală	2.20	1.08	0.99	1.62	L.D.	L.D.	L.D.
Rolul Bisericii în școală *****	1.46	0.99	1.09	1.09	2.46	2.98	2.61
Mass-media și morala	2.11	1.68	1.78	1.23	1.14	2.27	1.89
Individualism / tradiționalism	0.82	1.89	2	1.23	1.33	2.65	2.08
Tradiții / Reforma socială *****	2.06	2.03	1.79	1.18	0.95	2.51	1.89
Divizarea culturală: pro-Est / pro-Vest	2.52	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Identitatea etnică	3.35	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Denunțarea limbii oficiale	3.46	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Politica față de minorități	L.D.	0.77	0.77	L.D.	0.99	1.52	1.37
Rolul femeii	L.D.	0.53	0.94	0.52	1.71	1.71	1.42
Ecologia / creșterea economică	L.D.	0.7	0.7	0.95	0.66	0.43	0.52
Pedeapsa cu moartea	L.D.	1.98	2.25	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
<i>Media pe domeniul cultural</i>	<i>2.25</i>	<i>1.74</i>	<i>1.78</i>	<i>1.21</i>	<i>1.32</i>	<i>2.01</i>	<i>1.68</i>
Organizarea puterii de stat							
Centralizare / descentralizare	2.20	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Federalizarea țării	2.21	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Prezidențialism / parlamentarism	1.37	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Statutul Transnistriei	2.25	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Statutul Găgăuziei	1.85	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
<i>Media pe domeniul organizării de stat</i>	<i>1.98</i>	<i>L.D.</i>	<i>L.D.</i>	<i>L.D.</i>	<i>L.D.</i>	<i>L.D.</i>	<i>L.D.</i>
Soluționarea conflictului Transnistrean							
Prezența militară rusă	2.54	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Consecutivitatea etapelor în soluționarea conflictului transnistrean	2.04	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Demilitarizarea	1.56	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Condițiile desfășurării alegerilor	2.19	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Formatul negocierilor	2.36	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Participarea României la negocieri	2.60	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
Aplicarea forței	1.08	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.	L.D.
<i>Media privind problemele ce țin de soluționarea conflictului transnistrean</i>	<i>2.05</i>	<i>L.D.</i>	<i>L.D.</i>	<i>L.D.</i>	<i>L.D.</i>	<i>L.D.</i>	<i>L.D.</i>

Note:

Polarizarea se calculează în tabelul de față ca abaterea medie pătratică a valorilor pozițiilor partidelor pe scala de 10 puncte.

* L.D. – Lipsă de date.

** Pentru respondenții altor state decât Republica Moldova subiectul a fost formulat după cum urmează: „Privatizarea pământului”.

*** Pentru respondenții moldoveni subiectul a fost formulat după cum urmează: „Statutul limbii ruse și al limbilor celorlalte minorități etnice din Republica Moldova”.

**** Pentru respondenții moldoveni subiectul a fost formulat după cum urmează: „Orientarea vectorului politicii externe: integrarea în CSI / integrarea în UE”.

***** Pentru respondenții moldoveni subiectul a fost formulat după cum urmează: „Religia și politica: separarea completă a politicului de religie / aplicarea principiilor religioase în politică”.

***** Pentru respondenții moldoveni subiectul a fost formulat după cum urmează: „Prioritatea în politica internă: ordinea de drept / drepturile omului”.

tide din RM poate fi explicat nu prin succesele partidelor în crearea unor profiluri ideologice clare, ci prin particularitățile structurale ale polarizării sistemului de partide.

În tabelul 3.6 nivelul de polarizare a sistemului de partide din Republica Moldova este comparat cu cele ale sistemelor din alte state, examinate în capitolul de față. Polarizarea este măsurată în tabelul respectiv ca abatere medie pătratică a valorilor pozițiilor individuale ale partidelor pe scala de 10 puncte. Pentru cele 7 partide amplasate pe scala de 10 puncte indicele abaterii medii pătratice de 2,0 – 2,5 puncte demonstrează nivelul înalt al polarizării sistemului de partide, în timp ce valoarea de 1,0 – 1,5 puncte demonstrează un nivel redus al polarizării în chestiunea dată.

Indicii polarizării, prezentați în tab. 3.6, demonstrează faptul că, în comparație cu sistemul de partide al Federației Ruse, cel din Moldova este caracterizat printr-un grad mai înalt al polarizării doar în două din cele trei grupaje analoage. În celelalte două grupaje de subiecte (se are în vedere organizarea de stat și soluționarea conflictului transnistrean) indicatorii polarizării nu sunt foarte înalți. În acest fel, diferențele dintre nivelurile de polarizare ale sistemelor de partide din Republica Moldova și Federația Rusă nu sunt într-atât de mari, încât să servească drept posibilă explicație de alternativă a diferitelor niveluri de claritate a poziționării partidelor incluse în cercetarea dată.

De asemenea, indicatorii polarizării prezintă o valoare în sine pentru studiul concurenței între partide și sunt necesari pentru a înțelege care subiecte politice provoacă mai multe sau mai puține disensiuni între participanții la procesul politic într-un anumit sistem de partide. După cum reiese din tabel, cele mai mari divergențe în alegerea cursului politic apar în chestiunile ce țin de cultură și de orientarea culturală. Cel mai ridicat grad de polarizare a fost constatat în următoarele trei chestiuni: denumirea limbii oficiale (română sau moldovenească) – 3,46 puncte; identitatea etnică (moldovenească sau românească) – 3,35 puncte și statutul limbii ruse – 3,19 puncte¹⁶. Clivajul etno-cultural rămâne a fi unul definitoriu pentru viața politică moldovenească. Astfel de indicatori înalți ai polarizării rezultă din faptul că unele partide-antagoniste ocupă poziții extreme (în vecinătatea imediată a polurilor opuse

¹⁶ În scopul realizării analizei comparative, ultima chestiune, din cele trei enumerate, este inclusă în tabelele capitolului de față cu denumirea de „naționalism / cosmopolitism”.

ale scalei de evaluare) anume în aceste probleme. Cea mai mică diferență de poziționare este înregistrată în chestiuni ce țin de următoarele dileme: individualism / tradiționalism – 0,82 puncte, prioritate în dezvoltare rurală / urbană – 1,03 puncte și aplicarea forței militare în soluționarea conflictului transnistrean – 1,08 puncte.

Asimetria estimărilor. Diferențele dintre nivelurile clarității poziționării ideologice a sistemelor de partide pot fi explicate, de asemenea, și prin caracterul valent al competiției între partide. După cum s-a menționat în primul capitol, sunt considerate valente acele chestiuni, asupra cărora între partide nu există diferențe de program semnificative și asupra cărora, în realitate, partidele nu fac altceva decât să pună la îndoială capacitatea concurenților de a realiza un anumit curs politic. O astfel de concurență este însoțită deseori de distorsionarea de către respondenți a pozițiilor altor partide politice, ceea ce provoacă apariția unor asimetrii sistematice în estimarea de către respondenți a pozițiilor propriului partid și a pozițiilor partidelor concurente. Atunci când subiectul poartă un caracter valent, respondenții încearcă să caracterizeze poziția partidului lor în corespundere cu ceea ce, în opinia lor, reprezintă preferințele majorității alegătorilor, și să prezinte pozițiile partidelor concurente ca pe o abatere de la idealurile majorității alegătorilor. În acest caz, estimarea poziției partidului depinde de apartenența partinică a respondentului. Astfel, caracterul estompat al pozițiilor ideologice ale unui partid poate fi rezultatul unor estimări subiective și tendențioase ale respondenților care aparțin altui partid. Dacă o astfel de interpretare este veridică, nivelurile clarității/neclarității trebuie să se modifice odată cu nivelurile asimetriilor sistematice în reflecțiile respondenților. În cazul Republicii Moldova ne putem aștepta ca nivelurile asimetriilor sistematice să fie mai coborâte, decât în cazul sistemului de partide din Federația Rusă.

Pentru a evalua asimetriile sistematice ale respondenților din categoria funcționarilor de partid din Moldova, estimările acestora, pentru fiecare subiect în parte, au fost regresate, utilizându-se procedura statistică ANOVA, la denumirea partidului estimat, la apartenența partinică a respondentului-evaluator, și la **variabila de interacțiune** special construită (interaction term) care se prezintă ca o derivată din înmulțirea denumirii partidului evaluat cu apartenența partinică a respondentului-evaluator. În tab. 3.7 sunt prezen-

Tabelul 3.7. Asimetriile sistematice în estimarea pozițiilor partidelor

	Moldova	Rusia 1	Rusia 2
Economia			
Control statal / economia de piață	8	3	2
Impozitarea progresivă	3.7	L. D.*	L. D.
Medicina / asistența socială	L. D.	7	4
Privatizarea întreprinderilor de stat	6.4	4	2
Prioritatea sat-orăș**	8.6	3	3
Prioritățile privatizării	L. D.	3	2
Inflația / șomajul	L. D.	3	2
<i>Media pe domeniul economic</i>	<i>6.68</i>	<i>3.83</i>	<i>2.50</i>
Suveranitatea națională			
Naționalism / cosmopolitism ***	5.8	2	2
Participarea la alianțe ****	7.8	3	2
Investiții externe	L. D.	3	2
Protecția cetățenilor din vecinătatea apropiată	L. D.	4	9
<i>Media pe domeniul suveranității naționale</i>	<i>6.8</i>	<i>3</i>	<i>3.75</i>
Politica culturală			
Limbile minorităților în școală	5	3	3
Rolul Bisericii în școală *****	6.8	6	4
Mass-media și morala	4.1	8	5
Individualism / tradiționalism	15.1	5	4
Tradiții / Reforma socială *****	10.1	3	2
Divizarea culturală: pro-Est / pro-Vest	7	L. D.	L. D.
Identitatea etnică	6.3	L. D.	L. D.
Denumirea limbii oficiale	5.8	L. D.	L. D.
Politica față de minorități	L. D.	8	10
Rolul femeii	L. D.	5	2
Ecologia / creșterea economică	L. D.	9	6
Pedeapsa cu moartea	L. D.	3	2
<i>Media pe domeniul cultural</i>	<i>7.53</i>	<i>5.56</i>	<i>4.22</i>
Organizarea puterii de stat			
Centralizare / descentralizare	12.1	L. D.	L. D.
Federalizarea țării	6.8	L. D.	L. D.
Prezidențialism / parlamentarism	10	L. D.	L. D.
Statutul Transnistriei	5.6	L. D.	L. D.
Statutul Găgăuziei	5.3	L. D.	L. D.
<i>Media pe domeniul organizării de stat</i>	<i>7.96</i>	<i>L. D.</i>	<i>L. D.</i>
Soluționarea conflictului Transnistrean			
Prezența militară rusă	6	L. D.	L. D.
Consecutivitatea etapelor în soluționarea conflictului transnistrean	6.1	L. D.	L. D.
Demilitarizarea	7.4	L. D.	L. D.
Condițiile desfășurării alegerilor	5.3	L. D.	L. D.
Formatul negocierilor	4.6	L. D.	L. D.
Participarea României la negocieri	6.1	L. D.	L. D.
Aplicarea forței	9.4	L. D.	L. D.
<i>Media privind problemele ce țin de soluționarea conflictului transnistrean</i>	<i>6.41</i>	<i>L.D.</i>	<i>L.D.</i>
Media generală, pe toate subiectele	7.12	4.47	3.58

Note:

Indicatorul asimetriei

* L.D. – Lipsă de date.

** Pentru respondenții altor state decât Republica Moldova subiectul a fost formulat după cum urmează „Privatizarea pământului”.

*** Pentru respondenții moldoveni subiectul a fost formulat după cum urmează: „Statutul limbii ruse și al limbilor celorlalte minorități etnice din Republica Moldova”.

**** Pentru respondenții moldoveni subiectul a fost formulat după cum urmează: „Orientarea vectorului politicii externe: integrarea în CSI / integrarea în UE”.

***** Pentru respondenții moldoveni subiectul a fost formulat după cum urmează: „Religia și politica: separarea completă a politicului de religie / aplicarea principiilor religioase în politică”.

***** Pentru respondenții moldoveni subiectul a fost formulat după cum urmează: „Prioritatea în politica internă: ordinea de drept / drepturile omului”.

COMPETIȚIA PARTIDELOR ÎN MOLDOVA

tate rezultatele referitoare la sistemul de partide din Republica Moldova, în comparație cu cele referitoare la sistemul de partide din Federația Rusă.

În acest tabel sunt dați indicii procentului variației în pozițiile partidelor, care este explicat prin variabila interacțiunii dintre denumirea partidului evaluat și apartenența partinică a respondentului-evaluator. Indicii din tabel sunt calculați prin scăderea indicelui procentual al variației rezultată din ecuația fără variabila interacțiunii, din indicele procentual al variației obținută pe baza ecuației complete. Efectul interacțiunii dintre denumirea partidului evaluat și apartenența partinică a respondentului-evaluator se consideră esențial din punct de vedere statistic, dacă indicele variației explicate depășește 5%.

După cum atestă datele obținute, asimetriile sistematice în judecățile respondenților sunt importante pentru majoritatea problemelor în cazul Moldovei. Aceasta înseamnă că apartenența partinică a respondenților influențează asupra modului în care aceștia estimează pozițiile partidelor. Însă importanța acestui impact nu trebuie supraestimată. Ca și în cazul altor state, asimetriile sistematice în judecățile respondenților moldoveni au avut doar un efect moderat asupra estimărilor pozițiilor partidelor (valoarea maximă a variației explicate a depășit 10% doar în cazul a trei subiecte). Pentru analiza noastră este important faptul că asimetriile, în cazul Republicii Moldova, nu sunt mai mici, după cum presupunea logica explicației de alternativă, ci, dimpotrivă, aceste asimetrii în general sunt mai mari decât în cazul Federației Ruse. Acest lucru exclude veridicitatea ipotezei că anume prin asimetriile sistematice, și nu prin divergențele adevărate de opinii ale respondenților referitor la pozițiile partidelor, se explică diferențele observate în nivelurile cristalizării ideologice a sistemelor de partide din Republica Moldova și Federația Rusă.

Concluzii

În pofida moștenirii istorice patrimoniale și a tranziției social-economice anevoioase de moment, Republica Moldova, în opinia autorilor, a înregistrat anumite succese în domeniul construcției unui sistem de partide consolidat din punct de vedere ideologic sau programatic. În prezentul capitol s-au făcut afirmații că acest progres poate fi explicat prin funcționalitatea noilor instituții politice care îi impune pe politicieni să investească în dezvoltarea prevederilor programatice ale partidelor, în realizarea consensului intern cu privire la platforma ideologică a formațiunii, și să propage în rândul alegătorilor scopurile și prevederile programatice. După cum au demonstrat rezultatele cercetării, competiția între partide în cazul Moldovei are la bază o poziționare ideologică a partidelor mai clară decât în cazul Rusiei, unde caracterul instituțiilor politice, înființate la începutul perioadei de tranziție, nu a contribuit la dezvoltarea unei concurențe de partid cu caracter ideologic sau programatic.

Cu toate că nivelul cristalizării ideologice a sistemului de partide moldovenească este mai mic decât cel al sistemelor de partide ale celor trei din patru state postcomuniste analizate în capitolul prezent, succesele Republicii Moldova în domeniul construcției de partid nu trebuie subapreciate. Nu doar moștenirea istorică patrimonială, dar și așa condiții structurale actuale precum predominarea populației rurale (nivelul scăzut de urbanizare), precum și pauperizarea masivă a cetățenilor, au intensificat probabilitatea faptului ca anume tipul clientelar de relații între alegători și politicieni să fie cel hotărâtor în sistemul de partide din RM. Faptul că acest lucru nu s-a întâmplat este foarte important pentru analiza rolului instituțiilor politice. Datele obținute pe parcursul cercetării noastre confirmă faptul că alegerea unor instituții „corecte” poate ajuta sistemele de partide să depășească influența structurilor negative și a moștenirilor istorice, contribuind astfel la consolidarea transformărilor democratice în societățile aflate în tranziție.

